

**ELEMENTS D'ANÀLISI ENTRE
EL *DICCIONARI ORTOGRÀFIC* (1931), DE POMPEU FABRA,
I EL *VOCABULARI ORTOGRÀFIC VALENCIÀ* (1933),
DE CARLES SALVADOR (II)**

ÀNGELA BUJ ALFARA
Institut Manuel Sales i Ferré (Ulldecona)
abuj@xtec.cat

RESUM

El treball presenta una anàlisi lexicogràfica entre una de les obres, *Diccionari ortogràfic* (1931), del codificador de la llengua catalana, P. Fabra, i una altra, *Vocabulari ortogràfic valencià* (1933), d'un dels principals difusors del fabrisme al País Valencià, C. Salvador. Tanmateix, la lexicografia fabriana consultada per Salvador per a la confecció del vocabulari no se circumscriu al diccionari del 1931 sinó que també hi intervé el *Diccionari ortogràfic abreujat* (1916). L'estudi de la macroestructura i la microestructura determina la influència i la relació d'aquestes obres.

Aquest treball és la continuació de l'aparegut a Pradilla Cardona, Miquel Àngel (ed.) (2012), *Fabra, encara* (*Actes del III Col·loqui Internacional "La lingüística de Pompeu Fabra" Tarragona, 17, 18, 19 de desembre de 2008*), Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Biblioteca Filològica, LXXIII, 353-365. En aquesta publicació ja s'anunciava que no es publicava l'article sencer, per manca d'espai, els apartats previs es poden consultar en la referència donada.

PARAULES CLAU: Fabra; Salvador; diccionari; ortogràfic; vocabulari; valencià.

**ELEMENTS OF ANALYSIS BETWEEN THE *DICCIONARI ORTOGRÀFIC* (1931),
BY POMPEU FABRA, AND THE *VOCABULARI ORTOGRÀFIC VALENCIÀ* (1933),
BY CARLES SALVADOR (II)**

ABSTRACT

The following study presents two lexicographic analysis: the first one corresponds to the *Diccionari ortogràfic* (1931) of P. Fabra, the encoder of the Catalan Language, and these condone analyses the *Vocabulari ortogràfic valencià* (1933) of one of the main promoters of Fabrism in the Valencian Country, C. Salvador. However, the lexicography consulted by Salvador is not limited to the 1931 dictionary, but also includes the *Diccionari ortogràfic abreujat* (1916). The study of the macrostructure and the microstructure determines the influence and the relation between both studies.

This study is continuation of the one found in Pradilla Cardona, Miquel Àngel (ed.) (2012), *Fabra, encara* (*Actes del III Col·loqui Internacional "La lingüística de Pompeu Fabra" Tarragona, 17, 18, 19 de desembre de 2008*), Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Biblioteca Filològica, LXXIII, 353-365. This publication announced that the whole article hadn't been published for lack of space, but the previous articles can be found in the reference above.

KEY WORDS: Fabra; Salvador; dictionary; orthographic; vocabulary; macrostructure; microstructure.

A Pere-Enric

3.3.2 Microestructura

Com hem vist, la funció dels diccionaris ortogràfics és bàsicament la d'indicar la correcta grafia d'un mot. Aquesta funció ja queda acomplida amb la macroestructura i podríem dir que la microestructura tindria un paper secundari respecte a la prescripció ortogràfica. En les obres que estudiem, però, hi apareixen unes informacions complementàries que enriqueixen la mera llista ortogràfica i que, també, succintament i ràpida aporten un xic més de bagatge lingüístic a l'usuari.

3.3.2.1 *Diccionari ortogràfic*

Aquestes informacions complementàries se sistematitzen en aquests apartats: Categoria gramatical; Nombre; Homòfon; Variació formal; Significat; Sinonímia; Manlleu; Traducció.

Vegem-ho en alguns exemples:

Categoria gramatical: *a* prep. *adés* adv. *algú* pron. *anca* f. *aniversari* m. *anticonstitucional* adj.¹ *aplanar* verb Ia

Nombre: *barnús* m., pl. *barnussos*

Homòfon: *bastir* verb 3a

bastir: cast. *edificar*, fr. *bâtir* | *vestir*: cast. *vestir*, fr. *vêtir*

vedellar: verb Ia

vedellar: fr. *vêler* | *badallar*: cast. *bostezar*

Significat:² *barcella* [n. de mesura] m. *bequetejar-se* [der. de bec] verb Ie

Sinonímia: *barandat* [sin. *embà*] m.

Variació formal: *ansa* [o *nansa*] f.

Manlleu: *bar* [angl.] m.

Traducció: *bidell* [cast. *bedel*] m.

3.3.2.2 *Vocabulari ortogràfic valencià*

El recull de Salvador també aporta informacions complementàries: categoria gramatical, nombre, variació formal, sinonímia, significat i traducció.

Quant a la categoria gramatical, en general el tractament és el mateix que en el diccionari ortogràfic excepte en els verbs. Fabra, a continuació de *verb*, hi inclou el grup; Salvador, en canvi, només indica l'abreviatura *v.* sense el grup.

¹ Els adjectius de doble terminació no porten la categoria gramatical, sinó que apareixen les dos formes desplegadas, p. ex. *antiestètic*, *antiestètica*. Només s'indica l'abreviatura adjectiu quan són invariables.

² Anomenem 'significat' les informacions que Fabra aporta les quals ajuden a contextualitzar el mot. Aquestes són ben simples i normalment se centren en l'hiperònim o bé en el mot primitiu.

En els adjectius de dos terminacions no hi apareix la marca gramatical i aquests predominen sobre els d'una terminació, en què la categoria apareix asistemàticament: *bisetmanal*; *bucal*, adj., però, *nasal*. D'altres vegades l'especificitat és més explícita: *mon* (adj. possessiu).

En algun altre cas la categoria tampoc hi apareix: *a deshora*.

Els noms comuns porten les abreviatures *m.*, *f.* si bé en alguna ocasió hi apareix *subst.*: *dona*, *dones*, subst.

Pel que fa a la sinonímia ens diu directament "sinònim de" o podríem considerar-hi també el signe =, *muscle* (= *espatlla*), m. Aquest símbol també l'empra Fabra, tot i que proporcionalment diríem que és més utilitzat per Salvador.

L'apartat dels manlleus només aporta exemples del francès i de l'italià, car en les abreviatures ja dóna només aquestes dos i es localitzen escassíssimament: *posa* (fr. *pose*) i l'italianisme que exemplifiquem més avall.

Respecte a la traducció aquesta se centra en l'espanyol i porta, gairebé sempre, l'abreviatura *esp.*, com en el DOA, tot i que en alguna ocasió pot aparèixer directament el mot en castellà: *ostatge* (*rehenes*).

Vegem, doncs, exemples del VOV:

Categoria gramatical; Nombre; Variació formal; Sinonímia; Significat; Manlleu; Traducció.

Categoria gramatical: *gira-sol*, m.

Nombre: *benaurança*, *benaurances*, f.

Variació formal: *avuí* (*ohuí*) *huí* (o *avuí*)

Sinonímia: *ossa*, *osses* (sinònim d'*ossada*).

Significat: *llaüt* (inst. musical), m.

Manlleu: *pallasso* (ital. *pagliaccio*)

Traducció: *genet*, m. (esp. *jinete*)

3.3.3. Apèndix

Com hem dit el DO inclou una "Breu llista de noms geogràfics". Aquesta llista recull no solament noms geogràfics sinó també gentilicis. Entre ambdós aquesta part aplega unes 700 paraules, de les quals la més nombrosa és la formada pels 500 topònims i la resta són gentilicis de topònims que apareixen inventariats. Dels gentilicis només 9 corresponen a adjectius referits a l'àmbit català.

Pel que fa al VOV, també hi apareixen topònims, gentilicis i antropònims, però aquesta informació no es troba incorporada a banda, sinó que forma part del corpus del Vocabulari. En total, representen 532 entrades, de les quals 330 són topònims; 116, gentilicis i, finalment, 86 antropònims femenins i masculins.

Cal destacar, a causa de l'orientació clarament didàctica del vocabulari salvadorià, que aquest hi incorpora un nombre major de topònims, i orònims, de l'àmbit catalanoparlant del que trobem en el DO –Alacant, Alguer, Andorra, Balears, Cerdanya, Ebre, Eivissa, Mallorca, Menorca, Perpinyà, Pirineus,

València, Xixona, Xúquer. Evidentment en la funció adoctrinadora del vocabulari hi destaquen els topònims valencians: Adzaneta, Aiello de Malferit,³ Alacant, Alcalà de Xivert, Aldaia, Alguer, Almassora; Balears, Banyeres, Barcelona, Barix, Begís, Benassal,⁴ Beneixama, Beniarbeig, Benifaió, Benifassar,⁵ Benixembla, Bergantes, Betxí, Boixar, Bonrepòs, Borriana; Callosa d'En Sarrià, Cap-i-Corb, Carcaixent, Castelló, Catalunya, Cerdanya, Cinc-torres, Coratxar, Coves de Vinromà, Crevillent; Dènia; Ebre, Eivissa, Elx, Empúries, Estubeny; Fanzara, Favareta, Foios, Font d'En Carroç, Fortaleny; Girona; Lleida, Llúria, Llombai, Llucena; Manisses, Massalavès, Massalfassar, Massamagrell, Mestrat, Millars, Moixent, Monòvar, Montcòfar, Montlleó, Montroi, Montserrat; Navaixes; Oriola; Palància, Penyagolosa, Penyíscola, Puig, Pussol; Quatretonda; Rosselló; Sogorb; Torre d'En Domènec, Turís; València, Vall d'Uxó, Verger, Vilafamés, Vilajoiosa, Vilallonga, Vinaroç; Xàtiva, Xàvea, Xert, Xilxes, Xirivella, Xiva, Xixona, Xodos, Xúquer; Zorita, Zucaina.

Aquests apareixen cartografiats en l'annex del treball.⁶

De la vuitantena de lemes recollits, només una mitja dotzena són de fora del País Valencià. La resta de topònims, uns 250 que representen altres llocs de l'Estat i del món, apareixen exactament tots prèviament al DO, excepte dos: Leningrad i Xecoslovàquia [sic].

Quant als gentilicis, del centenar que recull, una dotzena prové de topònims del domini català. I en l'apartat dels antropònims, informació que no aporta el DO, trobem 78 noms masculins i 8 de femenins.

En aquest sentit, pensem que la tria escollida, tot i ser aleatòria, pot evocar-nos algun aspecte biogràfic, car la majoria dels noms dels bons amics i intel·lectuals amb qui es relacionà apareixen a la mostra.⁷ També, alguns d'aquests són noms de fonts portats pels signants de les Normes de Castelló que apareixen a la pàgina 11 del VOV.

L'elenc masculí és el següent: Adrià,⁸ Agustí, Alexandre,⁹ Amadeu,¹⁰ Ambrós,¹¹ Andreu, Assís; Benet, Bernardí,¹² Bernat,¹³ Bertomeu, Bonifaci, Brauli; Carles,¹⁴ Cassimir; Dimes; Eladi, Elies, Eloi,¹⁵ Enric,¹⁶ Esteve, Eugeni,¹⁷ Eulogi;

³ Fou la seua primera destinació com a mestre durant els anys 1912-1914.

⁴ Hi fou de l'any 1916 al 1934.

⁵ Hi romangué cinc mesos, entre 1915 i 1916.

⁶ Agraïm a l'amic Jesús Bernat Agut l'elaboració del mapa adjunt.

⁷ Barreda (2009).

⁸ Adrià Gual.

⁹ Alexandre Galí.

¹⁰ Amadeu Vives, alcalde de Benassal el 1928.

¹¹ Ambrós Monferrer, sogre.

¹² Alguns dels noms, com aquest, coincideixen amb noms d'alumnes de Benassal: Bernardí, Eladi, Fermí, Hilari, Maties, Simeó, Telesfor, Valentí.

¹³ Bernat Artola, Bernat Ortín.

¹⁴ Nom que havia rebut per les conviccions carlines del seu pare.

¹⁵ Mn. Eloi Ferrer.

¹⁶ Enric Duran i Tortajada, Enric Soler i Godes.

Faust, Felip,¹⁸ Feliu, Ferran,¹⁹ Fermí, Francesc,²⁰ Frederic; Gaietà,²¹ Gerard, Gregori, Guillem; Higini, Hilari, Honorat; Ignaci,²² Ildefons, Isidre; Jacint,²³ Jaume, Joan,²⁴ Joaquim,²⁵ Jordi, Josep,²⁶ Juli,²⁷ Julià; Leandre,²⁸ Lleonard, Llorenç, Llucià, Lluís;²⁹ Manuel,³⁰ Marcel, Mateu, Maties, Maximilià,³¹ Miquel;³² Nicolau;³³ Pau, Paulí, Pere, Pius; Ramon,³⁴ Ròmul, Rossend; Salustià,³⁵ Sebastià, Simeó; Telesfor, Tomàs; Valentí, Vicent,³⁶ Victorià.

En l'apartat dels femenins apareixen: Agnès, Amàlia,³⁷ Catarina; Desemparats; Eulàlia; Margarida, Miracle; Purificació.

4. CONCLUSIONS

Hem vist com el *Diccionari ortogràfic abreujat*, el *Diccionari ortogràfic* i el *Vocabulari ortogràfic valencià* compleixen amb escreix l'adjectiu que els acompanya i que caracteritzen el tipus d'obra. La funció específica d'aquestes, prescriptiva, és resoldre dubtes ortogràfics d'un públic general. La vessant utilitària, en tots tres casos, ja és anunciada a la portada i l'usuari es trobarà amb una informació clau per al seu ensinistament en l'aspecte ortogràfic i, en definitiva, per a superar l'analfabetisme gràfic en la seua llengua.

En el cas del VOV cal veure-hi la intenció de donar una guia pràctica d'orientació per als valencianoparlants. Amb un doble objectiu: difondre les regles ortogràfiques –les Normes de Castelló– i no crear un diccionari paral·lel, ja que el 'diccionari', l'únic vàlid, era clar que havia de ser el que sortís de l'Institut d'Estudis Catalans.

Simbor (1983), ja ho hem dit, considera que el VOV és una adaptació del *Diccionari ortogràfic abreujat* de 1926, publicat per Barcino i per a demostrar-ho

---

¹⁷ Eugeni d'Ors.

¹⁸ Felip Mateu Llopis.

¹⁹ Ferran Puig, poeta.

²⁰ Francesc Almela i Vives, Josep-Francesc Boix, Francesc Caballero, Francesc Serrano.

²¹ Gaietà Huguet.

²² Ignasi Villalonga.

²³ Jacinto Benavente.

²⁴ Joan Almenar.

²⁵ Mn. Joaquim Garcia Girona.

²⁶ Josep i Desemparats eren els noms més habituals a València, Josep M. Bayarri.

²⁷ Juli Sales.

²⁸ Leandre Durà.

²⁹ Lluís Martínez.

³⁰ Manuel Ajado, Joan-Manuel Borràs Jarque.

³¹ Maximilià Thous.

³² Miquel Duran i Tortajada.

³³ Nicolau-Primitiu Gómez Serrano.

³⁴ Ramon Salvador, son pare.

³⁵ Salustià Mas.

³⁶ Vicent Tomàs i Martí.

³⁷ Títol d'una novel·leta (1935) de Salvador.

ens exposa dos columnes de la lletra D, en què hi ha una similitud constatable entre els lemes. Això és així, però, com hem demostrat, no fou l'única obra de Fabra que tingué en compte Salvador, sinó que aquest, tot i tindre el canemàs del seu vocabulari ben avançat, l'actualitza incorporant-hi lemes del diccionari del 1931.

En l'aspecte introductor de l'obra, també hi ha un paral·lelisme notable en els temes exposats pels dos autors. Per motius de tothom coneguts, calia aprofitar qualsevol via per a fer una exposició de les regles ortogràfiques i recuperar la normalitat cultural. Altrament, sol ser una pràctica habitual incloure un apartat liminar en els corpus lexicogràfics que incloga informació gramatical. En aquest cas la que més urgia era l'ortogràfica. Ni un ni l'altre autor desaprofiten l'ocasió.

Podríem notar, però, que en alguns detalls ortogràfics Salvador no segueix el criteri de Fabra. Tanmateix, pensem que no s'ha d'interpretar en l'opció de Salvador un esbiaixament de la norma fabriana, sinó més aviat com un tempteig inicial en què l'autor assajava de trobar encara el criteri a seguir, entre el seu convenciment fabrià i l'adaptació sense estridències al valencianisme. Notem, per exemple, que en el cas de l'accentuació dels mots aguts amb la terminació *-ès*, pronunciada amb *e* tancada en català occidental, aquest accentua al vocabulari aquestes terminacions amb accent obert: *Agnès, burgès, obès, oboès...* També és cert que, posteriorment, en obres com la *Gramàtica valenciana*, es decanta per l'accentuació tancada. Si bé és un fet a tindre en compte, car aquesta marca gràfica, per exemple, ha estat amb posterioritat una marca esgrimida per a establir diferències dins el codi ortogràfic català; tothom sap que des de determinades institucions es promoció l'ús de les terminacions *-é, -és* enfront *-è, -ès*, advocant l'esperit de les Normes de Castelló, en què efectivament l'exemple que s'hi aporta *cortés* du l'accent tancat. Però no és menys cert que el VOV està farcit de mots aguts amb l'accent obert, i, en l'apartat dels esdrúixols, el mot emblemàtic per excel·lència, *València*, el du únicament obert sense que això vulga dir que els catalanoparlants occidentals l'haguem de pronunciar obert. I Salvador inclou aquestes normes a l'inici del vocabulari, però, paradoxalment o no, en el cas que tractem segueix fil per randa la proposta fabriana.

En altres ocasions la diferència no és al·logràfica, sinó que Salvador incorpora algun mot més habitual en l'àmbit valencià que no recull Fabra com, per exemple, *aïnes, huí* o els verbs *vindre, tindre* –i derivats– *vore*, etc. O, fins i tot, va més enllà i ultracorregeix algun mot ben català, vd. no *coa* sinó *cua*.

Quant a l'aportació més directa del *Diccionari ortogràfic*, uns 400 lemes d'aquest es troben en el *Vocabulari ortogràfic valencià*; una vintena ja hi eren al *Diccionari ortogràfic abreujat*, però s'hi reincorporen, generalment, amb alguna variació a les altres dos obres i, finalment, uns 140 lemes són aportacions de Salvador. D'aquests lemes, en destaquem dos d'autobiogràfics: *liberalisme* i *valencianista*.

Tal com anunciàvem no era el nostre propòsit analitzar aquestes obres per a debatre consideracions sobre la qualitat d'aquestes. Pensem, si més no, en l'orientació o implicació social que tingueren, en un context de vegades hostil, tant al cap-i-casal, lluitant contra l'anarquia ortogràfica imperant o bé, en el cas valencià, contra les directrius secessionistes. Cal destacar, doncs, l'oportunitat tant de l'obra de Fabra com de la de Salvador i com sense les seues aportacions, evidentment, el nostre rumb cultural hagués estat ben diferent. Calia un Fabra, però també calia un Salvador.

5. ANNEX

En el mapa s'ha conservat la grafia de Salvador i en distingim quatre tipologies toponímiques, ajudats per la tipografia:

- 1) Poblacions: redona en negre;
- 2) Corònims: redona subratllat;
- 3) Hidrònims: cursiva en blau;
- 4) Orònims: cursiva en marró

BIBLIOGRAFIA

- ABRIL ESPAÑOL, J. (1999), *Diccionari pràctic d'ortografia catalana*, Barcelona, Edicions 62.
- BADIA I MARGARIT, A. M. (1999), *Les Regles d'esquivar vocables i "la qüestió de la llengua"*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- BARREDA EDO, P.-E. (1993), "Carles Salvador i els clàssics. Unes notes", *Anuari de Filologia* 4, Barcelona, Universitat de Barcelona.
- BARREDA EDO, P.-E. (2004), "Cant i encant de Benassal, de Carles Salvador", Vinaròs, Fundació Carles Salvador, IEC, Bancaixa, Ajuntament de Benassal, GRM S.XX de Benassal.
- BARREDA EDO, P.-E. (2009), *Carles Salvador: Una vida en imatges*, Vic, Ajuntament de Benassal, Fundació Carles Salvador, Institut d'Estudis Catalans.
- BRUGUERA, J. (1990), *Diccionari ortogràfic i de pronúncia*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- BUJ ALFARA, À. (2000), *El Vocabulari català de Tortosa de Francesc Mestre i Noé. Una anàlisi lexicogràfica*, Tortosa, Cinctores Club.
- BUJ ALFARA, À. (2007), "De Tortosa a Benassal: aportacions al *Diccionari de la llengua catalana*, de l'Institut d'Estudis Catalans" dins *Actes de la Jornada d'Estudi '10 anys del Diccionari de la llengua catalana' de l'Institut d'Estudis Catalans*, Tortosa, Centre d'Estudis Lingüístics i Literaris de les comarques centrals dels PPCC (CEL), Institut d'Estudis Catalans (IEC) i Departament d'Educació.
- BUJ ALFARA, À. (2009), *Notes lexicogràfiques sobre el "Petit vocabulari de Benassal", de Carles Salvador i Gimeno*, Vic, Ajuntament de Benassal, Fundació Carles Salvador, Institut d'Estudis Catalans, Ajuntament d'Alcanar.
- Caplletra 16.*
- CLIMENT, J. D. (2007), *Les Normes de Castelló. L'interès per la llengua dels valencians al segle XX*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- DÍAZ Y DÍAZ, M. C. (1974), *Antología del latín vulgar*, Madrid, Gredos.
- FABRA, P. (1926), *Diccionari ortogràfic abreuïat*, Barcelona, Barcino, 2a ed.
- FABRA, P. (1931), *Diccionari ortogràfic*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (DO).
Fundació Carles Salvador [consulta: 30 d'octubre de 2008]. Disponible a: <http://www.carlessalvador.net/>.
- LORENTE CASAFONT, M. (1996), "La lexicografia teòrica: els prototipus de diccionaris", *Miscel·lània Colon 6, Estudis de llengua i literatura catalanes XXXIII*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 339-363.
- MIRACLE, J. (1998), *Pompeu Fabra*, Barcelona, Proa.
- PALOMERO, J. i MESEGUER, L. (cur.) (2007), *Els escriptors castellonencs del primer terç del segle XX i les Normes del 32*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- SALVADOR I GIMENO, C. (1933), *Vocabulari ortogràfic valencià*, València, L'Estel (VOV).
- SALVADOR I GIMENO, C. (1995), *Gramàtica valenciana*, València, 3 i 4.
- PUIGMALET, J. [consulta: 23 de novembre de 2008]. Disponible a: <http://lexicografia.blogspot.com/>.
- SALVADOR MONFERRER, S. (1993), "Viatge a Barcelona", *Escola Catalana* 303, Barcelona, 31-33.
- SIMBOR, V. (1983), *Carles Salvador, una obra decisiva*, València, Diputació.
- SOLÀ, J. i RICO, A. (1995), *Gramàtica i lexicografia catalanes: síntesi històrica*, València, Universitat de València.